

Порушені Б.Грінченком питання були і залишаються понині актуальними для України, де люди виявляють нещадне ставлення до навколишнього середовища та екосистеми, де через людську недбалість стаються страшні техногенні катастрофи, в наслідок яких моря забруднюються нафтою, зникають цілі види тварин і рослин, руйнується природа, від "здоров'я" якої залежить здоров'я та життя самої людини. Читаючи твори Б.Грінченка, ми усвідомлюємо велику значущість ідей, порушених ним для свого часу і для нас.

Висновок. Відродження національної системи освіти на підґрунті національних традицій та духовності є засобом формування нових поколінь представників українського суспільства, які розвиватимуть нашу державу особливим шляхом, практикуючи гармонійні відносини між собою та навколишнім середовищем. Підняття рівня духовності в суспільстві може вирішити багато соціальних та інших проблем сьогодення, таких як політичні та економічні кризи, проблеми у сфері екології та медицини, корупція, техногенні катастрофи, наркоманія, алкоголізм, соціальна несправедливість та інші. Людей робить людьми тільки освіта, дух і духовність. Відсутність духовності призводить до відсутності чіткого бачення майбутнього, маніпулюванню людьми та людською свідомістю. Українці мають щось особливе, що зберіглося через тисячоліття втрат та пригнічення. Це наш Дух та Духовність, це наш внутрішній світ та тепло, які характерні саме для українців. Ми ніколи ні на кого не нападали і приймали усіх. У філософії серця – духовна сила нашої нації. Якщо додати до цього сильну волю сучасних українців, ми зможемо об'єднатися у глобальну націю і збудувати державу миру та добробуту.

Дух, як сила волі, заснована на народних традиціях і духовність, як здатність творити добро у соціальній сфері – основа нової національної ідеї України.

Література:

1. І.М.Білогуб. Земля і люди як проблема духовності і культури в нарисах-роздумах Б.Грінченка. Проблеми творчої спадщини Бориса Грінченка. Тези доповідей республіканської наукової конференції присвяченої 130-річчю з дня народження Б.Д.Грінченка. Луганськ. 1993.

2. В.А.Гошовська, Моральні критерії дружби в етичній концепції Г. С. Сковороди, Тези доповідей міжнародної наукової конференції, присвяченої 200-річчю з дня смерті українського поета і філософа Григорія Сковороди, -Харків, 1994 р.

3. А.Животенко-Піанків. Педагогічно просвітницька праця Бориса Грінченка. К.: Вид. центр "Просвіта", 1999.

4. І.М.Карпенко, О.І.Неживий. Ідеї національної школи у педагогічній спадщині Бориса Грінченка. Проблеми творчої спадщини Бориса Грінченка. Тези доповідей республіканської наукової конференції присвяченої 130-річчю з дня народження Б.Д.Грінченка. Луганськ. 1993.

5. Р.Пітч, Найголовніші елементи філософії П. Д. Юркевича, Філософська та соціологічна думка, 1992, № 9.

6. Н.М.Цицалюк. Грінченко як ідеолог українського національного відродження. Проблеми творчої спадщини Бориса Грінченка. Тези доповідей республіканської наукової конференції присвяченої 130-річчю з дня народження Б.Д.Грінченка. Луганськ. 1993.

7. П.Д.Юркевич, Мир с ближним как условие христианского общежития. // Труды Киевской Духовной Академии, 1860 г.

УДК 378.1:316.37

Селезньова О.О.

АНТИПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ЩОДО ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються ідеї, які спрямовані на гуманізацію у освіті, а також, є трохи нестандартними щодо традиціоналістичних педагогічних концепцій.

Сучасна епоха характеризується процесами становлення нової парадигми у філософії та теорії освіти, зміною уявлень про суть і завдання виховання. Сьогодні є всі

підстави говорити про становлення парадигми особистісно-орієнтованої освіти. Трансформація освітніх орієнтирів суспільства вимагає всебічного вивчення, узагальнення і творчого застосування теоретичних ідей і практичного досвіду зарубіжної гуманістично орієнтованої педагогіки, яка значною мірою ґрунтується на ідеях вільного виховання. Тому тема гуманізації навчально – освітнього процесу є досить актуальною. Протягом багатьох століть ця тематика хвилювала більшість класиків педагогіки, так наприклад, Ж.Ж.Руссо, М.Монтенсорі, Л.М.Толстой, Вальдорфська педагогіка, тощо. Хотілося б висловити кілька антипедагогічних ідей, які також спрямовані на гуманізацію у освіті, а також, є трохи нестандартними щодо традиціоналістичних педагогічних концепцій. У чому проявляється ця нестандартність? Насамперед у тому, що готовність учасників педагогічного процесу прийняти на себе проблеми інших людей та піклування про цих людей визначається ступенем сформованості гуманістичного світогляду – це відбувається з точки зору класичних педагогів, антипедагоги з це відкидають.

Для авторитарної традиції, що довгий час панувала у вітчизняній педагогіці, характерною була недооцінка творчого потенціалу дитини, її самоцінності та індивідуальності. Водночас історія зарубіжної педагогічної думки містить великий нереалізований потенціал гуманістичних ідей, які розвивалися, зокрема, представниками так званої «антипедагогіки». Звернення до них повертає нас до принципово важливих сьогодні уявлень про особистість, її становлення і місце в суспільстві. Самоцінність особистості, дитинства, свобода, толерантність, природовідповідність виховання, підтримка, довіра – ці принципи виховання, обґрунтовані в руслі антипедагогіки, зберігають свою актуальність і сьогодні, якою б складною не здавалася їхня реалізація.

Антипедагогіка відмовляється від відповідальності вихователя дитини. Шенек не тільки хоче зустрітися з дітьми, увійти до їх країни усвідомити їх спосіб мислення, але прагне звернутися до них безумовно, що означає без абсолютно жодних настанов дорослих. Він описує це в своїх стосунках частково поетичною мовою. Всі вихователі повинні прислухатися до цього старого і нового посвячення, безумовного звернення до дитини і отримувати щасливий резонанс в контакті з нею.

Але істотною рисою, яка відрізняє цю науку про виховання від тієї, яку проголошують педагоги, є те, що Шенек відкидає відповідальність вихователя. Він прагне згідно «Німецького Дитячого Маніфесту», зробити дітей в кожному віці незалежно від їх поглядів домінуючими у своїй ситуації. Він звертає свою увагу на рух свободи, в якому діти повинні бути звільнені від утиску дорослих, а також дорослі від своєї відповідальності за дітей. «Відповідальність» це за Шенеком, тільки передтекст у відносинах панування над дітьми. Дорослий повинен насправді якнайбільш часу проводити з дітьми; мати на них час, звертати увагу дітей на результати їх діяльності, яких, можливо, вони самі не помічають. Але наголошую ще раз, вихователь не несе за дітей відповідальності.

Слушним є те, що антипедагог відкидає відповідальність дорослих за дітей і вбачає в цьому домінування. В проблематиці відповідальності знаходиться ядро антипедагогіки.

Антипедагогіка не відкидає всю відповідальність, але тільки – відповідальність за себе. Це означає, відповідальність дорослого як представника дитини, її куратора, яку він розуміє таким чином: я за тебе не відповідаю, батьки повністю несуть відповідальність за своїх дітей, вчитель несе відповідальність лише за навчання дітей. (Відповідальність ця не трактується, як часом думають помилково, в юридичних категоріях; вона є екзистенціальною цінністю).

З антипедагогічної точки зору це представництво – за тебе – має в собі завжди різницю рівнів влади, але ж діти не доручають дорослим приймати рішення замість них. Різниця в рівнях влади сприймається негативно і класифікується у якості зарозумілості і панування. Антипедагоги говорять, що відповідальність за тебе виникає з педагогічного образу людини. Якщо хтось не може сам дійти того, що для нього найкраще – як традиційні педагоги говорять про дитину – то за неї з метою заступництва повинен

прийняти рішення хтось інший. З потреби виховання, яка знаходиться в основі дій педагогів, виникає відповідальність вихователя як обов'язок дорослого ближнього.

Антипедагоги помітили те, що педагоги прикладають багато зусиль та лояльно переконують дітей у їх нездатності виконувати будь-що, тим самим підтверджуючи їм свою відповідальність за них. Нікому не нав'язується точка зору, навіть дискусійний в своїх поглядах Браунмюль висловлюється досить стримано. Однак антипедагогіка помічає негативні сторони цієї відповідальності за молоду особу. Це відбувається тому, що людина, яка сама може нести відповідальність за себе – а це може згідно антипедагогічної концепції кожен від народження – сприймає відповідальність за молоду людину як психічну агресію, як недопустиме втручання в свої внутрішні справи. З антипедагогічної точки зору це стосується претензії дитини: ніхто не є відповідальним за мене. Сама несу за себе відповідальність.

Саме з цього моменту розпочинається антипедагогічне бачення відповідальності, яка поруч з «відповідальністю за тебе» (отримання наслідків ситуації, яка відбувається) характеризується насамперед відповідальністю за себе самого. Вона означає, що виступає від свого імені, що піклується про людину з самого народження: про себе самого. Вона походить від інстинкту самозбереження, який є в кожній живій істоті як конструктивна сила і згідно антипедагогічного сприйняття його можна знайти також і в дитині, якою малою вона не була. Тут існує певна різниця в відношенні до педагогічного бачення тієї ж відповідальності. Дані здібності потрібно отримати до початку несення відповідальності за себе треба в процесі підростання, а згідно антипедагогічного бачення цю здібність кожна людина має від народження.

Вважається, що відповідальність за себе – життєва величина, якою не можна нехтувати. Антипедагоги натомість говорять, що ніхто насправді не може звільнити від відповідальності перед самим собою (також дитину) і ніхто не може когось насправді обділити чи відібрати у когось бодай частку тієї відповідальності (навіть дітям). Однак кожен має право вірити у те, що це можливо – що можна перекласти на когось іншого відповідальність за себе, що хтось інший може взяти на себе відповідальність за іншого – можна жити згідно цієї віри, яка насправді не відповідає дійсності. З антипедагогічної точки зору існує переважно більша частина людей. Під цією само навіяною собі відповідальністю пульсує відповідальність кожної людини за себе протягом усього її життя, яку фактично неможливо зменшити.

Антипедагогічне бачення відповідальності означає для немовляти, що йому довіряють, що дитина зможе сама керуватися своїм власним першим подихом, в її компетенції є розбудити тата і маму тоді, коли вона голодна і отримати пляшечку з їжею. З антипедагогічної точки зору – людина це суспільна істота, яка посідає потенціал піклування про себе від народження (у спільноті, я якій народилася) і про свої потреби. Немовлята можуть самі відчувати свої потреби і все те, що є для них найкращим (компетенція само становлення) і дуже виразно поінформувати про це (інформаційна компетенція). Не можуть натомість виконати самостійно (виконавча компетенція, якої бракує) те, що для них важливе, і потребують допомоги, від якої під час зростання стають все залежнішими.

Антипедагоги в контакті з дітьми певним чином суворіші ніж педагоги. Вони не дають себе впрягти в воза, який із великим задоволенням тягнуть традиційні педагоги: ти несеш за мене відповідальність. Антипедагоги принципово дотримуються правила: це ти – дитина – сама несеш відповідальність за себе від народження, зняття її з тебе є не тільки не моїм завданням – я навіть не можу цього зробити, тому що відповідальність нерозривна від кожної окремої людської суті. Визнання здібності до самовідповідальності вже в дитини діє надзвичайно корисно на стосунки дорослий – дитина. З боку дорослого закінчується панування, зі сторони дитини почуття того, що вона ще не стала людиною. Отже, для міжлюдських контактів, це означає кінець ускладнень, які з'являються через те, що кожен раз на когось іншого покладається відповідальність за те, що у іншого в цей час

діється. Якщо хтось призвичаївся і не вміє думати інакше, а тільки так, що інші (спів)відповідальні за людину – а це досвіди, винесені з педагогічного дитинства, які дорослі несуть в собі – тоді в стосунках зобов'язує оце: «ти повинен» і «через тебе мені погано». Антипедагоги відходять від цього бачення концепції партнера комунікації, який зорієнтований на іншого – і йдуть в напрямку власної компетенції. У сфері психічної реальності, оцінювання зовнішнього світу з його явищами, до яких належить поведінка партнера, дорослі антипедагоги переживають, як колись в дитинстві, ще раз свою не звужену самовідповідальність. Те, що інші зі мною роблять підлягає мої оцінці. Той внутрішній бік стосунків ми відкидаємо в дитинстві за прикладом: «інші люди відповідальні за мене». Сьогодні для дотримання цих стосунків з антипедагогічної точки зору зобов'язує правило: на мою поведінку можеш реагувати радістю або болем – це вже вирішувати тобі – за твої реакції на мої вчинки не я несу відповідальність, а ти сам. На вибух злості хтось інший може також відреагувати злістю або байдужістю (обидві можливі реакції будуть мати свої важливі наслідки) – однак правило вже не зобов'язує обтяжувати партнера за свої, ті чи інші реакції.

Антипедагогіка говорить людям, що у кожного від наймолодшого забирають важливий скарб (і що їх привчили, що саме так повинно бути): здібність до того, необхідно нести відповідальність за себе самого. Антипедагогіка дає дорослим можливість повернути ту вирвану в дитинстві з душі основну суспільну здібність. Першим кроком до цього є визнання, що за все, що відбувається в моїй психіці, я сам несу відповідальність. Це означає здатність віднайти психічно-суспільну силу людини: ніхто не може мене психічно змусити до чогось. Єдиною нашою справою є те, як ми інтерпретуємо цей світ у якому живемо. Чи на приклад борець за свободу закричить перед езекуційним судєю «хай живе революція» або чи буде апатично і принижено чекати свого кінця – це його справа, його відповідальність за себе. Культура, така як наша, закладає в своїй основі панування, й вона повинна відібрати у людей психічно-суспільний потенціал – тому що тільки він дозволяє панувати над собою тим, хто прагне підпорядкування. Завжди знайдеться привід для того, що краще самому схилити голову, ніж бути примушеним до цього за допомогою меча – але ми в будь яку мить можемо обрати життя або смерть. Проблема полягатиме лише в тому, у чому ми вбачаємо більше користі.

Легко панувати над іншими людьми, які втратили почуття своєї психічно-суспільної влади, котрі звикли до обтяжування когось відповідальністю за свою долю: батьків, суспільства, знайти самовідповідальність у кожній людині, починаючи з народження – це безпосередня мета антипедагогіки. Її важко усвідомити, тому що вона суперечить існуючій впродовж кількох століть точці зору щодо міжлюдських контактів і здається нелогічною (як це – але ж за мене відповідає хтось інший!), а також, коли на людину покладається важкий обов'язок – обов'язок щодо себе самої, думка навіяна людям з дитинства, якою вони вже не можуть знехтувати. Найпростіше перекласти вину на когось іншого й саме його обтяжити відповідальністю за свій стан... Котрий же з дорослих наважиться взяти на себе цей обов'язок, адже коли він був дитиною то міг це робити протягом тривалого часу – коли та необмежена здібність до прийняття рішень за себе не була ще тягарем, а бажанням. Антипедагогіка підходить до дорослих саме з цим прагненням.

Категорія дорослості в антипедагогіці криється за категорією дитини, яка стоїть на першому плані. Антипедагогіка натомість є чимось більшим ніж просто системою, яка займається вирішенням проблеми дорослий-дитина. Антипедагогіка також розповсюджується на вже вихованих дітей, а через це на всі людські контакти, а також на відношення до себе самого. Якщо антипедагогіка наполягає на дитячій самовідповідальності, то ця точка зору стосується також і великої дитини, тобто дорослого. Ось що є ключовим моментом у розумінні сенсу антипедагогіки! Щоб ми не думали про дітей – в глибині душі це стосується нас самих, нас, котрі були дітьми. Анти

педагоги вважають, що самовідповідальність - це елемент, який характеризує молодих людей від дитинства, стосується кожної людини!

У випадку конфлікту, та сторона, яка атакує першою, виконує щось важливе для себе але вона не робить нічого проти мене. Розуміння її поведінки як такої, що скерована психічно проти мене підлягає моїй інтерпретації. Через те, що люди з антипедагогічної точки зору, є істотами суспільними і конструктивними, то в людині, яка їх атакує вони вбачають не ворожу силу, а виступ узгоджений з їх власними інтересами. Спокійний, вільний від ненависті погляд на атакуючого дає можливість іншій стороні захищати власні інтереси. Можливо, завдяки тому, що легше розпочати розмову з атакуючим (тому що його поважають й атакуючий не почуває себе ворогом якого ненавидять) або через свій спокійний спосіб реагування, він помічає ефективнішу протидію і може впровадити її в життя скоріше, ніж той, хто почуває себе у якості того, хто постійно захищається.

Сьогодні, коли педагогічна теорія долає технократичний підхід до виховання як цілеспрямованого впливу на дитину з метою формування певного типу особистості, зручного для подальшого управління ззовні, готового жити в умовах постійного контролю поведінки та жорсткої регламентації духовного життя, спадщина теоретиків антипедагогіки потребує особливої уваги. Орієнтація суспільства на цінності загальнолюдського і національного характеру обумовлює актуальність та доцільність дослідження гуманістичної спадщини зарубіжної педагогіки, в якій вагоме місце посідають ідеї «антипедагогіки» як одного із радикальних напрямів педагогічного гуманізму ХХ ст.

Література:

1. Schoenebeck von H. Antipadagogik im Dialog: eine Einfuhrung in anti-padagogische Denken. Weinheim-Basel, 1989;
2. Mannoni M. «Scheisserziehung». Von der Antipsychiatrie zur Antipadagogik. Frankfurt am Main, 1987;
3. Heitger M. Uber die Notwendigkeit einer philosophischen Begrundung von Padagogik // Vierteljahrsschrift fur wissenschaftliche Padagogik. 1992. Bd. 68. Hf. 1. S. 33;
4. Oelkers J., Lehman Th. Antipadagogik. Herausforderung und Kritik. Weinheim-Basel, 1990. S. 79.

УДК 37.013.42

Слюсаренко Н.В., Сав'юк А.М.

РОЛЬ ЖІНОЦТВА В ОСВІТНІХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядається проблема ролі жінки в освітніх процесах України в 90-х роках ХХ століття. На прикладах діяльності жіночих громадських організацій доведено, що жінки відіграють велику роль в освітніх процесах суспільства.

Громадсько-політичне життя сучасного суспільства свідчить про наявність позитивних перетворень у соціальному статусі жіноцтва, про підвищення їхньої ролі в світовому співтоваристві. Постійно зростають соціальні запити щодо використання духовного та економічного потенціалу жінок. Зазначене значною мірою стало можливим унаслідок прийняття наприкінці ХХ століття ряду законопроектів та постанов, які розширили можливості для діяльності жіноцтва.

Це, наприклад, постанова Кабінету Міністрів України „Про довгострокову програму поліпшення становища жінок, сім'ї, охорони материнства і дитинства” (1992 р.). Прикладом можуть також слугувати Парламентські слухання про виконання в Україні Конвенції ООН „Про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок”. Вони відбулися 12 серпня 1995 року і були присвячені участі України в Четвертій Всесвітній Конференції ООН зі становища жінок (Пекін, 1995 р.) [4].